

УДК 378:005.6]:004

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-290-1-41

АНІСИМОВА О. М.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ЗОВНІШНІ ПЕРЕДУМОВИ АДАПТАЦІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО СУЧАСНИХ ВИМОГ

У статті розглядаються питання адаптації закладів вищої освіти до сучасних вимог. Адаптація до змін зовнішнього середовища може здійснюватися, перш за все, з урахуванням концепції гнучкого управління. Окреслено основні фактори які потребують адаптаційних змін закладами вищої освіти. Виділено найбільш вагомні проблеми, які були виявлені у ході адаптації здобувачів вищої освіти до дистанційного навчання. Запропоновано шляхи для їх вирішення. Зазначено пріоритети щодо адаптації закладу вищої освіти за трьома напрямками: прагматизація освітньої діяльності, формування науково-інноваційного простору реалізації діяльності університету; формування університетського світоглядного простору «спільноти, що живе і навчається разом». Найвагомнішими пріоритетами мають бути практика формування Університету як надійного та відповідального партнера для різноманітних вітчизняних стейкхолдерів, міжнародної бізнес-спільноти а також подолання характерного формалізму, суб'єктивних оцінок, права надання послуг сфері освіти. Саме такі пріоритети повинні слугувати базовими для забезпечення якості вищої освіти із подальшим завоюванням ними ключових сегментних ніш на відповідному міжнародному та вітчизняному ринках освітніх послуг

Ключові слова: адаптація, зовнішнє середовище, заклад вищої освіти, якість, інформаційне суспільство, пріоритети.

ANISIMOVA O.

Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia

EXTERNAL PREREQUISITES FOR ADAPTATION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS TO MODERN REQUIREMENTS

The article considers the issues of adaptation of higher education institutions to modern requirements. Adaptation to changes in the external environment can be carried out, first of all, taking into account the concept of flexible management, which originates from the theory of "situational management". The concept of advanced management, which allows an educational institution to determine the requirements for the competencies of specialists in the future and take preventive measures to ensure that the competencies of graduate students meet the requirements of society and its economic sphere, can be no less relevant for free economic education. In the process of adaptation, domestic free economic zones can also contribute to a conceptual approach to integrated management, which combines elements of four management approaches: marketing, system, situational and strategic.

The main factors that need adaptive changes in higher education institutions are outlined. The most important problems that were identified during the adaptation of higher education students to distance learning are highlighted. Ways to solve them are suggested.

Priorities for the adaptation of higher education institutions in three areas are indicated: pragmatization of educational activities, formation of scientific and innovative space for the implementation of university activities; formation of the university worldview space of "community living and studying together".

Fulfilling the priorities of adaptation of a higher education institution to modern conditions will allow a higher education institution to enter the world system of education and science. The most important priorities should be the practice of forming the University as a reliable and responsible partner for various domestic stakeholders, the international business community, as well as overcoming the characteristic formalism, subjective assessments, the right to provide services in the field of education. Such priorities should serve as the basis for ensuring the quality of higher education with their subsequent conquest of key segmental niches in the relevant international and domestic markets for educational services.

Key words: adaptation, external environment, institution of higher education, quality, information society, priorities

Постановка проблеми. Забезпечення якості освіти є найактуальнішим питанням сьогодення для закладів вищої освіти. Збільшення автономії закладів вищої освіти потребує підвищення вимог до їх діяльності, збільшення відповідальності перед суспільством за якість вищої освіти. Це вимагає розробки планів щодо адаптації закладів вищої освіти до сучасних вимог. В інформаційному середовищі на зміну усталеній формі проведення навчання студентів прийшла нова форма – дистанційне навчання. Дистанційне навчання досить популярним є не лише в межах закладів III-IV акредитацій, а й I-II також: більшість ліцеїв, гімназій, профтехучилищ, шкіл тощо були мотивовані зовнішніми та частково внутрішніми умовами для переходу на достатньо нову та не досить вивчену форму. Вищі навчальні заклади більш інформатизовані та мобільні, тому що готують фахівців у певних галузях, тому повинні забезпечувати максимально наближені умови до навчання офлайн за допомогою новітніх освітніх платформ, пристроїв та інших застосунків. За допомогою інформаційних технологій навчання онлайн вже ввійшло в практику, сприймається як звичайна технологія та вимагає удосконалення. Зовнішні передумови змусили заклади вищої освіти адаптуватись до сучасних вимог та впровадити дистанційне навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями адаптації діяльності вищих навчальних закладів України до ринкових умов у період становлення інформаційної економіки займалися В. І. Островецький [3], П. Якубек, І. В. Шапошникова, К. С. Шапошников [5]. Адаптацію вищої освіти

Україні до загальноєвропейських вимог у своїх дослідженнях розглядали Л. Сідун, [4] О. Е. Ломоносова [6]. Зовнішні чинники, фактори впливу на якість вищої освіти в Україні та відповідальність держави за якість вищої освіти вивчали О. Козак [7], П. Сікорський [8], О. Сич [9].

Мета статті. Дослідити зовнішні та внутрішні передумови, які впливають на позитивну адаптацію закладів вищої освіти та їх здобувачів

Виклад основного матеріалу. Адаптація вищого навчального закладу до нових умов має базуватися передусім на створенні нових конкурентних освітніх програм. Саме освітні програми є критерієм ефективності сучасного закладу вищої освіти. В Донецькому національному університеті під керівництвом ректора Р.Ф. Гринюка та першого проректора Т.Л. Нагорняк розроблено стратегію розвитку університету, яка є безпосереднім планом адаптації до сучасних умов [10]. У цьому контексті серед адаптивних заходів управління закладу вищої освіти можна виокремити три напрями: прагматизація освітньої діяльності, формування науково-інноваційного простору реалізації діяльності університету; формування університетського світоглядного простору «спільноти, що живе і навчається разом».

Адаптація закладу вищої освіти має здійснюватися на основі моніторингу структури ринку праці, окремих видів економічної діяльності та основних тенденцій їх розвитку, розширення та поглиблення співпраці із стейкхолдерами та органами виконавчої влади з метою забезпечення економічної системи загальними, спеціальними та фаховими компетентностями [5]

Специфіка та особливості діяльності вітчизняних закладів вищої освіти вказують на те, що їх адаптація до змін зовнішнього середовища може здійснюватися, перш за все, з урахуванням концепції гнучкого управління, яка бере свій початок з теорії «ситуаційного управління». Не менш актуальною для ЗВО може бути і концепція випереджального управління, яка дозволяє освітньому закладу за умови використання різних методів прогнозування визначати вимоги до компетентностей фахівців у перспективі та вживати превентивні заходи із забезпечення відповідності компетентностей студентів-випускників вимогам суспільства, його економічної сфери. В процесі адаптації вітчизняні ЗВО можуть спиратися і на концептуальний підхід до комплексного управління, який поєднує елементи чотирьох управлінських підходів: маркетингового, системного, ситуаційного та стратегічного [6].

Окреслимо основні факторів, на які закладам вищої освіти є негайна вимога відповідати адаптаційними змінами [3–6]:

- постійні зміни у правилах щодо фінансування вищої освіти;
- наявність значної кількості закладів вищої освіти, які формують конкурентне середовище;
- загострення конкуренції з іноземними закладами вищої освіти за здобувачів вищої освіти, які не вимагають зовнішнє незалежне оцінювання та ще пропонують безкоштовне навчання;
- перетік кваліфікованих науково-педагогічних працівників з науковими ступенями та вченими званнями, на підприємства через різницю в оплаті праці та збільшенню вимог до викладача з боку МОН та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти;
- неперервне зростання цін на товари та послуги;
- скорочення державного фінансування, нові вимоги щодо отримання фінансування науково-дослідних робіт;
- відмова підприємств від фінансування науково-дослідних досліджень через різке падіння рівня виробництва і брак коштів;
- введення ступеневої вищої освіти і виділення освітньо-кваліфікаційних рівнів молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста, магістра, доктора філософії;
- змін щодо кількості спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців;
- неодноразове підвищення ліцензійних вимог;
- пандемія COVID-19.

Сфера інформації тісно взаємопов'язана з наукою. Поглиблення в навчання дає змогу кожному здобувачу вищої освіти розкрити свій потенціал – це науково-дослідна робота: впровадження власних патентів, участь в олімпіадах та конкурсах студентських наукових робіт, це спортивні та культурно-масові змагання по університету, волонтерська діяльність тощо.

Проте на сьогодні пандемія COVID-19 внесла свої корективи в освітню діяльність не лише окремого університету в місті чи в країні, а й по всьому світі. Науково-дослідну, спортивну чи культурну діяльності примусово переобладнали на новий режим «онлайн», і більшість можливостей для розкриття студентського життя та навчання було призупинено. Новий режим став несподіванкою не лише для вищих навчальних закладів, а й для всіх інших державних структур загалом, адже вжити заходи були більш вимушеними та без глобальної річної підготовки.

Заклади поставили мету – швидко організувати навчальний процес, навчитися користуватися онлайн-платформами та навчити також студентів комунікувати зовсім по-новому. Звичайно, глобальна робота викладачів та студентів також була переведена в режим онлайн: наукові розробки, практичні семінари, засідання тощо. Заклади вищої освіти, які мали розроблені курси для дистанційного навчання були у більш кращому стані. Але якщо раніше дистанційне навчання планувалось як самостійне опанування матеріалу за допомогою системи Moodle (відносно невелика частина здобувачів користувалась такими

послугами), то необхідно було організувати заняття у поточному часі для усіх здобувачів. Відповідно, досліджуючи та розуміючи всю суть проблеми, можна виділити окремі з них, які були виявлені у ході дослідження дистанційного навчання та представлено на рис. 1. Цей перелік представлених проблем більше торкається самих студентів, аніж навчального процесу чи діяльності закладу вищої освіти. [1]

Проблема № 1. Складність контролювання діяльності студентів під час занять. Суть її полягає у тому, що для викладачів стало проблематично без прямого зорового контакту контролювати діяльність здобувачів на заняттях: написання конспектів, уважне прослуховування, присутність на заняттях тощо. Навіть якщо є присутність онлайн, здобувач може займатись своїми справами. Вирішення проблеми. Для того, аби використати всі можливості онлайн належним чином, потрібно інтерактивно заохочувати студентів до освітнього процесу, забезпечити командну роботу за допомогою онлайн застосунків. Наприклад, корпоративна платформа Teams Microsoft має можливість об'єднати роботу студентів під час занять за допомогою застосунку Desktop. Desktop або «дошка» дозволяє великій кількості людей зображувати виконання завдань одночасно, тим самим спільний процес витратить менше часу на вирішення завдань та заохотить кожного студента. Ще однією перевагою Desktop є те, що цей застосунок можна впроваджувати в освітній процес не залежно від виду обраного пристрою навчання: телефон, планшет чи ноутбук.

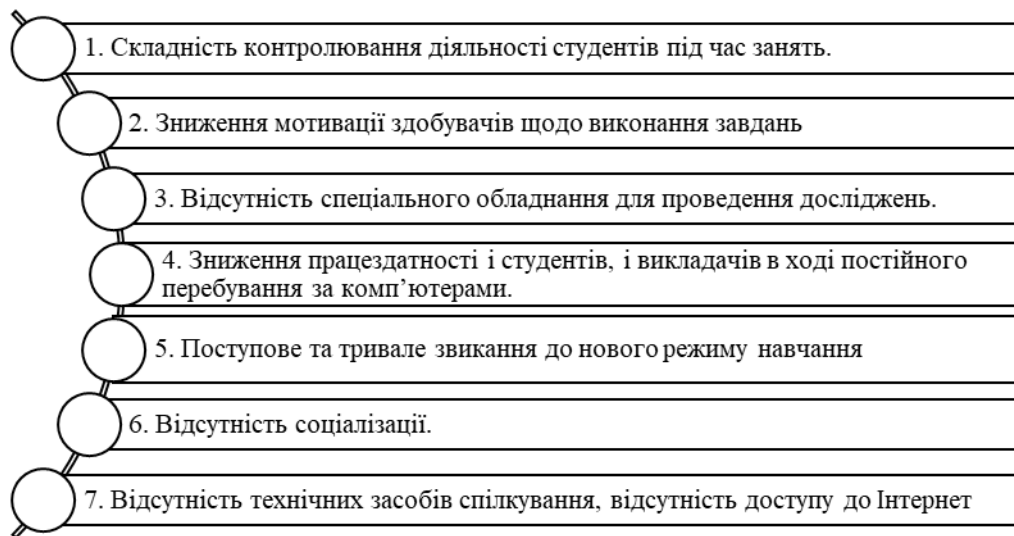

Рис. 1. Проблеми адаптації студентів вищих навчальних закладів

Проблема № 2. Зниження мотивації здобувачів щодо виконання завдань. Суть її полягає в суб'єктивному ставленні здобувачів до навчального процесу. Тут справа в психологічному факторі та ставленні окремого студента до навчання як онлайн на цей час, так і офлайн до цього часу. Завжди є сподівання, що лекція чи інший матеріал є в файлі на комп'ютері, але наявність цього матеріалу не означає що ці знання засвоєно. Є ймовірність того, що розв'язок завдання можна знайти в Інтернеті. Вирішення проблеми. Задля усунення цієї проблеми варто працювати не блоково, а окремо із кожним студентом, адже ця проблема вкорінена. Завдання необхідно робити творчі та креативні, але обов'язково необхідно донести що ці завдання можливо виконати. Найкращий варіант – стимулювання здобувачів вищої освіти за допомогою додаткових завдань та балів, впровадження спільних проектів за вибором здобувача (що окремій людині буде цікаво дослідити із окремої дисципліни). Спільні проекти дозволять: розподіляти рівномірно завдання і не перенавантажувати окремого студента; швидко відшукувати інформацію та її оформлювати; додатковий стимул, який допомагатиме студентові не залишати роботу, від якої залежить не лише одна, а й загальна оцінка роботи команди; зміцнити відносини між членами проектної роботи.

Проблема № 3. Відсутність спеціального обладнання для проведення досліджень. Мабуть, найважливіша із переліку проблем для тих студентів, які виконують науково-дослідну роботу та потребують постійної уваги наукового керівника та потребують доступу до спеціального обладнання у закладі вищої освіти. Теоретичні знання можна опанувати онлайн, проте практичні досліди для таких природничих спеціальностей повинні відбуватися за допомогою спеціального обладнання, посуду та приміщень, які надають навчальні заклади. Вирішення проблеми – надавати студентам можливість практично працювати задля отримання навчальних здобутків, адже надсучасні дистанційні платформи не можуть це запропонувати. Доцільно працювати невеличкими групами.

Проблема № 4 це проблема фізіологічного характеру. Зниження працездатності під час онлайн-занять спричинене тим, що, сидячи за комп'ютером, втомлюються очі та знижується увага, відповідно, знижується працездатність та якість роботи, особливо студентів, які менш пристосовані до проведення тривалих занять, на відміну від викладачів. Вирішення проблеми – надавати відпочинок як здобувачам, так і

викладачам під час онлайн занять. Це можуть бути різного роду паузи, які допоможуть налагодити увагу та відпочити. В аудиторії можна проводити фізичні хвилини, однак під час занять онлайн можна переключитися на додаткові матеріали за темою та їх розглянути.

Проблема № 5 Поступове та тривале звикання до нового режиму навчання.. Коли відбувається постійна зміна режиму навчання – із онлайн на офлайн, то важче зосередитися на чомусь одному та важче звикати до нового режиму. Вирішення проблеми повинно бути більш як на рівні закладу вищої освіти, залежно від зовнішніх змін, які відбуваються в країні. Міністерство освіти і науки України та Міністерство охорони здоров'я на своїх сайтах публікує інформацію про стан поширення коронавірусу, зонування територій та принципи роботи освітніх закладів під час навчального процесу.

Проблема № 6. Відсутність соціалізації також відчутно впливає на наше сприйняття навколишнього середовища після виходу з онлайн. Сидячи за комп'ютером, читаючи лекції та паралельно слухаючи їх, студенти звикають сприймати інформацію з одного боку, не віддаючи зі свого боку її. Отже, виходить одноосібне спілкування. До такого зручного та пасивного прослуховування студенти швидко звикають та відвикають спілкуватися, тому з часом вони можуть зазнавати проблем: порушення мовлення, значне хвилювання, сором'язливість, боязнь публічного виступу. Вирішення цієї проблеми бере під відповідальність здобувач, який має з цим проблеми, адже офлайн заняття не зменшують бажання спілкуватися під час занять, вмикаючи мікрофон. Навпаки, для більшості людей є зручним той факт, що під час мовлення їх не бачать, а тільки чують. Цей факт можна також використовувати.

Проблема № 7. Відсутність новітніх технологій вдома можуть унеможливити навчання студента. Адже, навіть маючи високий рівень знань, якість підключення до Інтернету, якість обладнання та хоча б його наявність – ті чинники, які впливають суттєво на навчальний процес. *Вирішення проблеми.* Так як таких здобувачів відносно невелика кількість, вони можуть звертатися по допомогу до вищого навчального закладу задля врегулювання свого становища.

Отже, адаптації закладів вищої освіти до сучасних умов, умов пандемії, була вимушеним явищем, яке в цілому стосується діяльності саме здобувачів, які формують навчальний процес у закладах вищої освіти. Тому переважно ті проблеми, які виникають на теренах навчального процесу – проблеми студентського сприйняття та їх адаптації до сучасних умов. Варто помітити, що для більшості здобувачів адаптація до нового формату проведення занять була успішною. Проведені опитування виявило бажанні 60% здобувачів продовжувати навчання в онлайн режимі. Лише 40% бажають повернутись до навчальних аудиторій.

Пропонуються наступні пріоритети щодо адаптації закладу вищої освіти за трьома напрямками [10].

За напрямом прагматизація освітньої діяльності пропонуються наступні пріоритети [10]:

- впровадження та дисемінація кращих кейсів взаємодії стейкхолдерів задля підтримки актуальності змісту освіти та підготовки затребуваних фахівців;
- системний моніторинг та вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти через реалізацію відповідних заходів на підтримку загально університетської культури якості;
- створення та використання корпоративного веб-середовища дистанційного навчання та його комерціалізація за допомогою власних змарних ресурсів;
- забезпечення умов для формування та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій здобувачами вищої освіти всіх рівнів;
- запровадження в університеті механізмів визнання результатів навчання неформальної освіти;
- забезпечення конкурентного рівня оплати праці працівників через розробку та впровадження системи оцінки ефективності діяльності структурних підрозділів і посадових осіб та укладання персональних контрактів з науково-педагогічним персоналом;
- збільшення кількості навчальних дисциплін, що викладаються іноземною мовою для входження у процес академічної мобільності як здобувачів так і викладачів;
- створення ефективної системи дуальної освіти та працевлаштування випускників.

За напрямом формування науково-інноваційного простору реалізації діяльності університету пропонуються наступні пріоритети [10]:

- створення наукової event-індустрії;
- створення Центру управління науково-інноваційними проєктами з метою формування стартап-середовища та інкубація інноваційних проєктів;
- імплементація ігрового компоненту в процес пізнання (гейміфікація);
- залучення потенційних абітурієнтів та здобувачів вищої освіти всіх рівнів до науково-дослідної роботи та перетворення Університету у регіональний центр молодіжної наукової активності;
- створення Фонду підтримки інновацій;
- розширення масштабів індивідуального фандрайзингу за рахунок централізованої інформаційної та організаційної підтримки процесу отримання зовнішніх дослідницьких грантів;
- модернізація матеріально-технічної бази наукових досліджень (зокрема фонду навчально-дослідницьких лабораторій);
- розвиток наукових шкіл та їх інтеграція у глобальний науковий простір;

- входження університетських видань у міжнародні наукометричні бази даних;
- впровадження бізнес-етики як похідної від академічної доброчесності та корпоративної етики;
- щорічна актуалізація каталогу інтелектуальних продуктів Університету.

За напрямом формування університетського світоглядного простору «спільноти, що живе і навчається разом» пропонуються наступні пріоритети [10]:

- розробка і запровадження системи адаптації нових учасників освітнього процесу в Стусівському університеті;
- розробка та реалізація системи корпоративної інформаційної безпеки;
- розробка і реалізація програми соціальних та волонтерських проєктів;
- втілення «концепції pro bono» експертами Університету як моделі соціальної активності та служіння;
- відкриття Спортивного клубу як простору розвитку спорту та популяризації здорового способу життя;
- вдосконалення та поширення кращих практик наставництва та партнерства в основних моделях взаємовідносин між всіма учасниками освітнього процесу;
- створення системи внутрішньокорпоративного навчання (зокрема з розробки проєктів і проєктного менеджменту) та формування цифрової культури учасників освітнього процесу;
- розробка і впровадження програми інклюзивного виховання;
- підвищення спроможності студентського самоврядування впливати на процеси прийняття управлінських рішень через продукування студентських ініціатив, реалізацію проєктів, студентський моніторинг якості навчання та викладання;
- просування бренду Університету в регіональному, національному та міжнародному медіапросторах;
- перетворення Асоціації випускників у дієвий механізм нетворкінгу, розвитку.

Висновки. Отже нами представлені пріоритети адаптації закладу вищої освіти до сучасних умов з орієнтацією на входження університету до світової системи освіти і науки, який керується у своїй діяльності якістю освіти як суспільною цінністю.

Вважаємо, що такими пріоритетами мають бути практика формування Університету як надійного та відповідального партнера для різноманітних вітчизняних стейкхолдерів, міжнародної бізнес-спільноти а також подолання характерного формалізму, суб'єктивних оцінок, права надання послуг сфері освіти. Саме такі пріоритети повинні слугувати базовими для забезпечення якості вищої освіти із подальшим завоюванням ними ключових сегментних ніш на відповідному міжнародному та вітчизняному ринках освітніх послуг.

Література

1. Мирончук Н. М. Особливості адаптації студентів вищих навчальних закладів до змінених умов життєдіяльності / Н. М. Мирончук // *Наук.-метод. зб. Ін-т інновац. технол. і змісту освіти МОН України.* – Київ, 2013. – С. 82–85.
2. Особливості адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі. – URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/33687332.pdf>
3. Островецький В. І. Адаптація діяльності вищих навчальних закладів України до ринкових умов господарювання / В. І. Островецький // *Економіка і управління.* – 2014. – № 2. – С. 47–52. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2014_2_9.
4. Сідун Л. Адаптація вищої освіти України до загальноєвропейських вимог / Л. Сідун // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* – 2011. – Вип. 23. – С. 168–170. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2011_23_60.
5. Якубек П. Напрями адаптації світового досвіду розвитку вищої освіти в Україні у період становлення інформаційної економіки / П. Якубек, І. В. Шапошникова, К. С. Шапошников // *Науковий вісник Полісся.* – 2019. – № 1. – С. 78–84. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvp_2019_1_11.
6. Ломоносова О. Е. Теоретичні аспекти адаптації закладів вищої освіти до змін зовнішнього середовища: сутність та основні фактори / О. Е. Ломоносова // *Бізнес-навігатор.* – 2020. – Вип. 4. – С. 7–12. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2020_4_3.
7. Козак О. Аналіз факторів впливу на якість вищої освіти в Україні / О. Козак // *Галицький економічний вісник.* – 2012. – № 4. – С. 5–10. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gev_2012_4_3.
8. Сікорський П. Зовнішні чинники і їх вплив на якість вищої освіти в Україні / П. Сікорський // *Вища освіта України.* – 2016. – № 4. – С. 51–57. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2016_4_10.
9. Сич О. Відповідальність держави за якість вищої освіти в умовах її реформування: основні засади / О. Сич // *Університети і лідерство.* – 2018. – № 1. – С. 48–61. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead_2018_1_7.
10. Офіційний сайт Донецького національного університету імені Василя Стуса. – URL : <https://www.donnu.edu.ua/uk/informatsiyna-vidkritist/>

References

1. Myronchuk N. M. Osoblyvosti adaptatsii studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv do zminenykh umov zhyttiedialnosti / N. M. Myronchuk // Nauk.-metod. zb. In-t innovats. tekhnol. i zmistu osvity MON Ukrainy. – Kyiv, 2013. – S. 82–85.
2. Osoblyvosti adaptatsii studentiv-pershokursnykiv do umov navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi. – URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/33687332.pdf>
3. Ostrovetskyi V. I. Adaptatsiia diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy do rynkovykh umov hospodariuvannia / V. I. Ostrovetskyi // Ekonomika i upravlinnia. – 2014. – № 2. – S. 47–52. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2014_2_9.
4. Sidun L. Adaptatsiia vyshchoi osvity Ukrainy do zahalnoevropeiskykh vymoh / L. Sidun // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pedahohika. Sotsialna robota. – 2011. – Vyp. 23. – S. 168–170. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2011_23_60.
5. Yakubek P. Napriamy adaptatsii svitovoho dosvidu rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini u period stanovlennia informatsiinoi ekonomiky / P. Yakubek, I. V. Shaposhnykova, K. S. Shaposhnykov // Naukovyi visnyk Polissia. – 2019. – № 1. – S. 78–84. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvp_2019_1_11.
6. Lomonosova O. E. Teoretychni aspekty adaptatsii zakladiv vyshchoi osvity do zmin zovnishnoho seredovyshcha: sutnist ta osnovni faktory / O. E. Lomonosova // Biznes-navihator. – 2020. – Vyp. 4. – S. 7–12. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2020_4_3.
7. Kozak O. Analiz faktoriv vplyvu na yakist vyshchoi osvity v Ukraini / O. Kozak // Halytskyi ekonomichnyi visnyk. – 2012. – № 4. – S. 5–10. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gev_2012_4_3.
8. Sikorskyi P. Zovnishni chynnyky i yikh vplyv na yakist vyshchoi osvity v Ukraini / P. Sikorskyi // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2016. – № 4. – S. 51–57. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2016_4_10.
9. Sych O. Vidpovidalnist derzhavy za yakist vyshchoi osvity v umovakh yii reformuvannia: osnovni zasady / O. Sych // Universytety i liderstvo. – 2018. – № 1. – S. 48–61. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead_2018_1_7.
10. Ofitsiinyi sait Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stusa. – URL : <https://www.donnu.edu.ua/uk/informatsiyna-vidkritist/>

Надійшла / Paper received: 14.01.2021

Надрукована / Paper Printed : 05.03.2021